

„VYSVOBOZUJTE UTlačENÉHO Z NÁSILNÍKOVÝCH RUKOU“ (Jer 22,3)

POSELSTVÍ

synody biskupů Ukrajinské řeckokatolické církve na Ukrajině o válce a spravedlivém míru v kontextu nových ideologií

Je blízko jeho spása těm, kteří se ho bojí,
aby sídlila jeho velebnost v naší zemi (Ž 85,10).

Drazí v Kristu!

Úvod

1. Již deset let žijeme ve válečných podmínkách, z toho dva roky je Ukrajina v plamenech války za osvobození od rozsáhlého útoku ruského agresora. Válečná doba je nesmírně bolestivá a krutá – každému člověku i celé společnosti způsobuje nesčetné rány. Každý den dostáváme tragické zprávy o smrti Ukrajinců, mnozí již ztratili své příbuzné a přátele, jsme svědky ničení toho, co je nám nejdražší – naší vlasti, blahobytu naší rodiny, našeho štěstí, našich snů. Za těchto okolností je zcela pochopitelná tendence člověka poddat se cele emocím, podlehnout sklíčenosti a zoufalství nebo dopustit, aby v duši zavládla nenávist. Tyto pocity, zoufalství a nenávist nás zotročují a zraňují naši důstojnost, kterou nám dal Stvořitel. Takové rozpoložení mnoha Ukrajinců dobře vyjadřují slova žalmisty Davida: „Má duše je nadmíru vyděšená; ale ty, Hospodine, jak dlouho ještě...?“ (Ž 6,4) „Jak dlouho se má nade mnou vypínat můj nepřítel? Shlédni a vyslyš mě, Hospodine, můj Bože!“ (Ž 13,4). Zároveň se část společnosti stává lhostejnou – někteří lidé, kterých se válka dotýká možná méně než mnoha jiných, se ji snaží nevnímat a téměř na ni zapomínají. Za takovým postojem se může skrývat buď psychologický mechanismus sebezáchovy, nebo morální nemoc lhostejnosti.
2. Především je třeba si uvědomit, že k vítězství v boji proti tak zákeřnému nepříteli je třeba trpělivosti. Ta nemá nic společného s lhostejností nebo odstupem od toho, co je pro zemi a lid důležité. Naopak, trpělivost je vždy spojena s aktivitou a obětavou láskou, připravenou sloužit po dlouhou dobu: „S vytrvalostí ať je spojeno dílo dokonalé, abyste byli dokonalí, nic vám nescházelo a v ničem abyste nezůstávali pozadu“ (Jak 1,4). Krátkodobým návaem dojmů nebo nadšení nelze čelit dlouhé cestě, která vyžaduje vyčerpávající úsilí. Není divu, že metropolita Andrej Šeptyckyj povzbuzoval mladé lidi slovy: „Ne záchvěvy jediného okamžiku, ale neutuchajícím úsilím a nepřetržitou obětí až po krev a smrt mnoha generací postupuje národ kupředu.“¹ To dobře chápou naši obránci, kteří drží stráž a odrážejí agresora každý den, dlouhé

¹ Pastýřský list metropolity Andreje Šeptyckého „Ukrajinské mládeži“ (Lvov 1932).

týdny a měsíce. Proto vyzýváme všechny k trpělivosti a aktivnímu činu lásky a tímto poselstvím se snažíme předložit některé zásady a morální základy, na nichž lze vybudovat trvalý a spravedlivý mír v naší vlasti.

3. Jasně pochopení morálních a duchovních základů, jimiž se řídí naše jednání během války a na nichž budeme stavět naši budoucnost po jejím skončení a dosažení spravedlivého míru, je naprosto nezbytné k tomu, aby naše vytrvalé úsilí bylo cílevědomým a konkrétním pohybem k vytouženému vítězství. Křesťanství obecně, a sociální učení katolické církve zvláště, má dlouhou tradici teologických a filozofických úvah o míru a válce, které jsou užitečné pro současné podmínky v naší zemi. Proto je naším cílem podělit se o významnou část těchto pokladů s ukrajinskou společností a všemi lidmi dobré vůle.
4. Válka Ruska proti Ukrajině staví tisíciletou křesťanskou tradici chápání míru a války před nové výzvy a problémy. Na mezinárodní úrovni vidíme podporu našeho státu, ale zároveň se setkáváme s nepochopením celé hloubky a závažnosti událostí a s nadějí na snadné řešení konfliktu. Někdy slyšíme příliš uspěchané výzvy k „míru“, které, bohužel, nejsou vždy spojeny s oprávněným požadavkem spravedlnosti. „Těžkou ránu mého lidu léčí lehkovážnými slovy: ‚Pokoj, pokoj!‘ Ale žádný pokoj není“, připomíná prorok Jeremiáš (Jer 6,14, ČEP). Křesťanské učení o míru a válce by proto mělo být posuzováno v kontextu současné ukrajinské zkušenosti, aby přineslo kýžené ovoce a prozářilo naše snahy a úsilí pravdou evangelia. Cílem tohoto poselství je na jedné straně pomoci našim krajanům stát se uvědomělejšími a silnějšími, obohacenými o starobylé křesťanské myšlení o míru a válce, a na druhé straně přispět k lepšímu pochopení dnešních výzev mezinárodním společenstvím, jakož i místa Ukrajiny a Ukrajinců na duchovní mapě současného světa.

I. Způsoby a původ novodobé ruské války proti Ukrajině

5. Není možné pochopit důvody ruské války proti Ukrajině a najít adekvátní duchovní prostředky k vítězství a dosažení spravedlivého míru bez pochopení širších souvislostí současných událostí, bez povědomí o základních principech sociální spravedlnosti, a to jak společenských vztahů uvnitř každého právního státu, tak mezinárodních vztahů a základů mezinárodního práva. Kořeny toho, co se dnes děje, sahají přinejmenším do minulého století, ne-li dokonce do dřívějších období.

Ve 20. století vznikly v Evropě, především v Německu a Rusku, totalitní režimy, které byly příčinou strašlivých válek a mnoha zločinů proti lidskosti. Hlavním znakem totalitarismu je pohrdání svobodou a lidskou důstojností. V tomto smyslu jsou totalitní režimy formou takového státního zřízení, které v křesťanské intelektuální tradici přijalo název tyranie.² Tyranie, stejně jako boj proti nim za svobodu, jsou známi od nejstarších dob lidských dějin, avšak v totalitních režimech 20. století nabyla tyranie nebývalých rozměrů. Za prvé, v boji proti svobodě totalitarismus využíval moderní technologické prostředky, které v minulosti neexistovaly (rozhlas, kino, zbraně nové generace, zbraně systematického hromadného ničení, jako jsou plynové komory atd.). Tyto technické prostředky zajistily totální kontrolu nad podrobenými a způsobily nebývalý počet obětí, který dosáhl desítek milionů. Za druhé, totalita začala kontrolovat nejen sociální chování jednotlivce, ale také soukromou sféru jeho života. Tím se totalitarismus liší od jiné formy tyranie: autoritářství. Ten přinejmenším ponechává člověku určitý osobní prostor pod podmínkou vnější loajality. Naproti tomu totalitní vládcí touží po podmanění duše, po úplném ovládnutí lidské osobnosti: subjekt totalitního státu musí uctívat své trýznitele. Totalitarismus má pseudonáboženský charakter: tyranie 20. století ničili nebo utlačovali

² Srov. Tomáš Akvinský, Teologická suma, 1a 2ae, q. 92, art. 1, ob. 4; q. 105, art. 1; 2a 2ae, q. 50, art. 1, ob. 2; De reg. Princ., lib. 1, cap. 1; lib. 3, cap. 7.

církev, protože soupeřili s náboženstvím a chtěli nahradit duchovní hodnoty tradičních náboženství svou vlastní ideologií.

6. Po druhé světové válce utrpělo jedno ze dvou hlavních totalitních monster 20. století, nacionálně socialistické Německo, porážku. Nacistická totalitní ideologie a její zločiny byly souzeny v Norimberku. V následujících desetiletích prošlo západní Německo obtížným a bolestným procesem lustrace a stalo se demokratickým státem. Naproti tomu druhé totalitní monstrum, Sovětský svaz, jehož jádrem bylo komunistické Rusko, nejenže nebylo zničeno, ale před světem vystupovalo jako jeden z vítězů války a nárokovalo si roli hlavního osvoboditele od nacismu. Proto byl jedním ze čtyř soudců norimberského tribunálu zástupce Sovětského svazu, přestože zločiny spáchané komunistickými vládci nebyly o nic méně závažné, ne-li větší než zločiny vůdců nacistického Německa. Již Kazatel však varoval: „Poněvadž nejsou zločinné skutky trestány hned vzápětí, lidé mají plno chutí páchat zlo“ (Kaz 8,11). Po roce 1945 tak SSSR dokonce rozšířil geografickou sféru svého vlivu a podmanil si mimo jiné země střední a východní Evropy, vytvořil satelitní režimy a ustavil takzvaný „východní blok“ komunistických států, který stál proti zemím svobodného světa. Trvalo více než čtyřicet let „studené války“, než komunistický a ateistický Sovětský svaz dospěl k úplnému ideologickému, hospodářskému a sociálnímu úpadku a nakonec přestal existovat.
7. Rozpad SSSR v roce 1991 přinesl zemím střední a východní Evropy, které byly součástí komunistického bloku, osvobození. Rozpad také nabídl možnost svobody a důstojného života národům, které tvořily takzvané „socialistické republiky“ v rámci Sovětského svazu. Mezi tyto národy patřili i Ukrajinci, kteří získali nezávislost a národní stát, o němž po staletí snili. Připomeňme si, že naše církev, která byla po druhé světové válce komunistickými vládci zločinně zakázána, pronásledována a nucena po celé sovětské období působit v utajení, byla jedním z nejdůležitějších hybatelů změn na Ukrajině – boj za uzákonění Ukrajinské řeckokatolické církve v letech 1989 až 1991 významně přispěl k zániku ateistického sovětského impéria a po dosažení nezávislosti se věřící naší církve snažili duchovně podporovat nový národní stát a horlivě podporovali jeho opuštění totalitní komunistické minulosti. Cesta ke skutečné svobodě a osvobození od negativního dědictví 20. století se pro naši zemi ukázala jako dlouhá a obtížná. Na této cestě však vidíme dobré výsledky, zejména na příkladu rozvoje silné občanské společnosti na Ukrajině, jak ukázala Oranžová revoluce v roce 2004, Revoluce důstojnosti v letech 2013-2014 a současný hrdinný boj proti ruské agresi. Ukrajinská řeckokatolická církev je nedílnou součástí občanské společnosti, a proto nemůže zůstat stranou jejích legitimních snah o řádnou kontrolu státní moci, budování poctivé demokracie a obranu nadřazenosti práva a lidské důstojnosti.
8. Velkou chybou svobodného světa po rozpadu komunistického bloku byla skutečnost, že demokratické země nepožadovaly od postsovětského Ruska, uznaného za legitimního dědice Sovětského svazu, plné odsouzení zločinů komunistického období a netlačily na nové ruské vládcy, aby zajistili dekomunizaci, lustraci a očištění svého státu od následků totality. Nic podobného, co se stalo v Německu po druhé světové válce, se v Rusku neudálo. V důsledku toho se myšlení nesoustředilo na duchovní hodnoty, ale na ekonomiku – mnohým ve světě se zdálo, že proces demokratizace v Rusku proběhne automaticky, pokud se rozvine soukromé podnikání, posílí se finanční páky a rozvine se obchod se zeměmi svobodného světa. Světové demokracie doufaly, že prohloubení hospodářských vazeb s Ruskem přispěje k nastolení důvěry a trvalého míru. Tyto naděje se však nakonec ukázaly jako plané, neboť této situaci bylo v Kremlu využito k hromadění zdrojů pro další válku. Demokratický svět, možná aniž by si to uvědomoval, se postupem času ve jménu ekonomického zisku naučil ve vztahu k Rusku uplatňovat dvojí standardy, které jsou ve zjevném rozporu s křesťanským učením, jež přikazuje: „Láska ať je bez

přetvářky. Mějte v ošklivosti zlo, přidržujte se dobra“ (Řím 12,9). V Bibli skutečně často nacházíme texty, které varují před nebezpečím podceňování moci zla a naivního doufání, že zlo prostě někde zmizí samo: „Buďte střízliví a bděte, protože váš protivník ďábel jako řvoucí lev obchází a hledá, koho by mohl zhltnout (1 Pt 5,8; Ef 5,11; 2 Tm 4,3-4). Tato varování však nebyla brána v potaz, takže nejenže se sovětská totalita vyhnula svému „Norimberku“, ale ani světové společenství si nevytvořilo mechanismy, jak rychle rozpoznat nebezpečí a reagovat na možné opakování tragédií 20. století. To vše vedlo k fatálním důsledkům – dnes máme v Rusku co do činění s pokusem o obnovení agresivní a militaristické totality v její nové hybridní či postmoderní podobě.

9. Nová ruská tyranie 21. století se podobá totalitám 20. století především tím, že je bezohledným nepřítelem lidské svobody a důstojnosti. Stejně jako totalitní režimy nedávné minulosti využívá nejnovějších technických prostředků a usiluje o podmanění nejen lidských těl, ale i duší. Současná ruská tyranie se na první pohled zdá být méně tvrdá a totální než komunistická a nacistická totalita. Ve skutečnosti přetváří totalitní rysy minulosti do mnohem zákeřnějších, a proto i nebezpečnějších forem, které lze označit za hybridní. První charakteristika nového ruského totalitarismu spočívá v tom, že nepotřebuje ideologii v podobě, v jaké byla typická pro komunismus a nacismus, s vlastní „biblí“, tedy souborem „kanonických“ textů vůdců a ideologů, v nichž je vyložena více či méně ucelená teorie o budoucnosti za účelem dosažení nějakého utopického „velkého cíle“. Taková ideologie, i když falešná a pokřivená, si nicméně přála mít svůj vlastní „morální kodex“ a používala jazyk sociální spravedlnosti. Naproti tomu současný ruský totalitarismus se nehlásí k pozitivnímu obsahu a ucelené teorii. Je propagandou nihilismu v jeho nejhorších podobách a jeho cílem je morální zkažení člověka, jeho dehumanizace, aby se z něj stal nástroj zbavený vůle a lhostejný k morálním hodnotám, prostředek k páčání zločinů proti lidskosti. Snaží se podkopat víru v jakýkoli morální základ a svádí své poddané k beztrestnému páčání násilí na druhých. Tvrdí, že celý svět je řízen pouze hrubou silou, podvodem a ziskovou vypočítavostí. Předkládá různé teorie o světovém spiknutí proti Rusku a ospravedlňuje tak jakýkoli zločin, kterého se ruská vláda dopustí na jiných národech. Svým kultem vůdce, militarismem, korporativismem, zjevnou propagandou brutálního násilí a důrazem na národní a rasovou nadřazenost má moderní moskevská tyranie mnoho společného s fašismem minulého století, a tak není divu, že se pro vymezení její podstaty našla vhodná definice „rašismu“.
10. Druhý charakteristický rys současné ruské hybridní totality spočívá v kvalitativně vyšší úrovni technických nástrojů. Prostředky používané tyranie 20. století se v posledních desetiletích radikálně zdokonalily, kultura a technologie výrazně pokročily. Moskevský rašismus účinně využívá pokroku v oblasti informačních technologií, zejména sociálních sítí. Digitální (technologická) revoluce do jisté míry pomáhá ruské propagandě vytvářet jinou, virtuální realitu, která se radikálně liší od skutečnosti a která ji dokonce překrucuje. V praxi současná ruská propaganda při výrobě falešných zpráv a vytváření postpravdy využívá výsledků některých radikálnějších filozofických proudů postmodernismu z konce minulého století, které popíraly existenci ověřitelné objektivní pravdy a tvrdily, že neexistují přirozené morální a právní principy. Právě z tohoto důvodu lze současnou ruskou tyranii označit nejen za hybridní, ale i za postmoderní totalitu.
11. Pokud jde o Ukrajinu, všechny tyto charakteristiky hybridního totalitarismu překrývá další nesmírně důležitý faktor: koloniální dědictví imperiálního a carského Ruska. Velká část území obývaného Ukrajinci byla v období od druhé poloviny 17. do poloviny 18. století dobytá a podrobena Moskvou, státním útvarem, který přijal název „Ruské impérium“. Od té doby tato mocnost zakazovala a potlačovala ukrajinskou kulturu, jazyk, církve a sebeuvědomění.

Tvrdila, že Ukrajinci jsou pouze mladší, menší a druhořadou částí ruského národa. Jak ukazují četné texty a veřejné projevy současných vysoce postavených ruských představitelů a propagandistů, dnes tato tradiční moskevská imperiální ideologie nabyla radikálně militantního charakteru a vyzývá k úplnému zničení ukrajinského státu a ukrajinské identity jako takové. Válka, kterou Rusko vede proti Ukrajině, má všechny rysy nekoloniální války na evropském kontinentu s jasnými znaky genocidy. Zničení ukrajinského charakteru se stalo politickým programem ruského vedení, jeho vlastní mánií, kterou podporuje velká část občanů agresorského státu, což svědčí o nezdravém stavu ruské společnosti. Právě proto výzvy ke kompromisu s Ruskem, které Ukrajina čas od času slýchá od některých členů mezinárodního společenství, dokonce i od církevních představitelů, nemají reálný základ a svědčí o nepochopení situace, v níž se Ukrajinci nacházejí. Problém spočívá nejen v tom, že takové výzvy jsou nemorální, protože ignorují zásady úcty k lidské důstojnosti a spravedlivého míru, ale také v tom, že jsou jednoduše nereálné – kompromisu nelze dosáhnout, pokud jedna strana popírá samotnou existenci druhé. Rusko nedává Ukrajině jinou možnost než vojenskou sebeobranu. Tato válka je národně osvobozenecským bojem ukrajinského civilního obyvatelstva za právo na vlastní existenci a budoucnost, za nezávislost, svobodu a důstojnost našich občanů.

II. Od „ruského světa („*ruskij mir*“) k „rašismu“ – cesta degradace agresorského státu

12. Z toho, co bylo řečeno o současném ruském hybridním totalitarismu, vyplývá jeho charakteristický postoj k náboženství a církvi. Pravoslaví se dnes v Rusku ve své moskevské podobě snaží zaplnit ideologické vakuum, které vzniklo po pádu komunismu, a považuje náboženství za prostředek k posílení státní moci a přeměňuje ho v politický nástroj. Symboly komunistického období se přitom podivně mísí s mentálními paradigmaty carského impéria. Ruská pravoslavná církev má dlouhou, dalo by se říci mnohastrannou tradici služby ruské vládě v různých, někdy i v protichůdných historických podobách, od pravoslavného období Moskevského království a Ruského impéria až po ateistický, komunistický Sovětský svaz. Ve všech těchto státních zřízeních se vedení Ruské pravoslavné církve snažilo být v jednotě s politickou mocí a požívat privilegovaného postavení. Nemělo by nás proto překvapit, že moskevský patriarcha podporoval a žehnal zločinné válce Ruska proti ukrajinskému lidu. Takové jednání odpovídá moskevské tradici ideologické služby církve moci a její servilitě vůči těm, kteří jsou u moci. Bohužel, nyní tato starobylá imperiální tradice ve spojení se současnou postkomunistickou totalitou vedla ke skutečnému zločinu, kterého se vedení Moskevského patriarchátu dopustilo: k propagandě války. Právě toto církevní vedení vytvořilo novou genocidní ideologii, dnes známou jako „ruský svět“ (neboli „*ruskij mir*“), která dobrovolně nabízí své služby zločinné moci a posvěcuje ji. S velkým zármutkem pozorujeme tento hluboký morální úpadek moskevského patriarchy a jeho náboženských stoupenců, neboť podkopává křesťanství jako takové a podkopává důvěru našich současníků v církve a všechny ty, kteří používají Kristovo jméno. Z tohoto důvodu se dnes pro všechny stává obzvláště naléhavou potřeba „zkoumat duchy“ (1 J 4,1), abychom dokázali rozlišovat mezi politickou ideologií, skrytou za pseudokřesťanskou rétorikou, a pravou vírou v Krista.
13. Ukrajinská společnost se již mnoho let snaží mezinárodnímu společenství sdělit, že v Rusku vzniká nová agresivní ideologie, která je směsí rozhořčení, nacionalismu a pseudonáboženského mesianismu. Během celého předválečného období ji však nikdo neposlouchal. Tato ideologie, kterou ruská vláda označovala jako „ruský svět“ („*ruskij mir*“), se v Rusku zhmotnila jako oficiální a jediná správná, přičemž role Moskevského patriarchátu při vytváření a šíření této ideologie je dnes již dobře známá a nezpochybnitelná. Právě Ruská pravoslavná církev dodává ideologii „ruského světa“ téměř náboženského ducha a líčí Rusko jako poslední baštu křesťanství

na zemi, která stojí proti silám zla. Ruská pravoslavná církev zároveň přisuzuje téměř posvátný status nejsmrtonosnější jaderné zbrani na světě.

14. Kvazináboženská doktrína „ruského světa“ („*russkij mir*“) poskytla ideologické ospravedlnění rozsáhlé ruské agrese proti Ukrajině. Tato agrese vynesla na povrch celou řadu otázek, které měly zůstat v minulosti. Zdálo se, že pokusy o ideologizaci křesťanství, jeho ztotožnění s určitou zemí, národem či národy s jejich politickými ambicemi a cíli, byly již dávno pouhou historickou skutečností, neboť taková instrumentalizace je v rozporu se samotnou podstatou křesťanství. Dnes je však celý svět svědkem toho, jak Rusko nejbrutálněji využívá křesťanské symboly a evangelijní obrazy k ospravedlnění zhanobení mezinárodního řádu, útoku na suverénní stát a masového vraždění. Prorok Jeremiáš o takovém podvodu pravil: „Natahují svůj jazyk jako luk. Lež, nikoli pravda panuje v zemi“ (Jer 9,2).
15. Pro křesťany na celém světě je důležité, že učení o „ruském světě“ („*russkij mir*“) odsoudili četní představitelé samotného pravoslavného společenství. Zejména skupina téměř 350 pravoslavných teologů z celého světa ji označila za herezi a „ohavné učení bez opodstatnění“.³ Dle myšlení těchto teologů je základem ideologie „ruského světa“ falešné učení etnofilosofie. Obviňují také „všechny ty, kteří se hlásí k césaropapismu a nahrazují naprostou poslušnost ukřižovanému a zmrtvýchvstalému Pánu poslušností jakémukoli vůdci, který je vybaven vládní mocí a prohlašuje se za pomazaného Bohem, bez ohledu na titul, pod nímž je znám: „císař“, „imperátor“, „car“ nebo „prezident“. A jak shrnují výše zmínění teologové, „pokud by tyto falešné principy měly platit, pak by pravoslavná církev přestala být církví evangelia Ježíše Krista, apoštolů, Nicejsko-konstantinopolského vyznání víry, ekumenických koncilů a církevních Otců. Jednota by se stala vnitřně nemožnou“⁴
16. Ve Výzvě křesťanských církví Ukrajiny k odsouzení agresivní ideologie „ruského světa“ („*russkij mir*“) se uvádí, že „patriarcha Ruské pravoslavné církve Kirill Gund'ajev a Ruská pravoslavná církev byli a jsou jedním z hlavních architektů a propagátorů ideologie „ruského světa“, která předpokládá výjimečnost „ruské civilizace“ a její izolaci a antagonismus vůči ostatním. Tento postoj, který vybírá jiné lidi na základě etnické nebo kulturní příslušnosti, však neodpovídá základům křesťanské víry jako takové. Podněcování nepřátelství a vedení války na základě ideologie „ruského světa“ porušuje křesťanské zásady a odporuje duchovním hodnotám, které by měla církev hlásat. Tato ideologie dnes představuje hrozbu pro hlásání evangelia v současném světě a ničí věrohodnost křesťanského svědectví bez ohledu na příslušnost k církvi“.⁵
17. Tato kvazikřesťanská doktrína se nakonec zvrhla v plnohodnotnou ideologii rasismu s kultem vůdce a mrtvých, mytologizovanou minulostí, korporativismem typickým pro fašismus, totální cenzurou, pěstováním konspiračních teorií, centralizovanou propagandou a válkou za účelem vyhlazení jiného národa. Vzniká dojem, že rasismus spojil všechny předchozí ideologické konstrukty, počínaje moskevským impériem s jeho mesiášskými idejemi „Svaté Rusi“ a „Třetího Říma“ a konče SSSR s jeho agresivním imperialismem a snahou o globální nadvládu.
18. Právě tato degenerace křesťanské povahy Ruské pravoslavné církve odhalila velké slabiny dosavadního ekumenického dialogu. Jeho účastníci, přestože měli dobrou vůli a úmysly, zůstali hluchí k varováním, že Moskevský patriarchát, stejně jako v dobách SSSR, tento dialog pouze účelově využívá. Dospěli jsme tak do bodu, kdy se toto účelové využití naplno projevílo a

³ Prohlášení pravoslavných teologů k učení o „ruském světě“ 13. března 2022.

⁴ Tamtéž.

⁵ Kyjev 10. ledna 2024.

kvaziideologické heslo „dialog za každou cenu“ je v rozporu s evangelijní zásadou „dialog v pravdě“.

19. K tomu je třeba dodat, že ani evropská praxe „reálpolitiky“ se neosvědčila, protože se často před mocnými tohoto světa snížila k servilitě. Ta byla považována za rozumný přístup, který bere v úvahu realitu života. Takový postoj je však spíše projevem odsouzení a souhlasu se zdánlivou neschopností evangelia osvětlit zvrácenosti lidského života, kam jej vede „žádost těla, žádost očí a honosný způsob života“ (1 Jan 2,16). Dnešní svět potřebuje právě prorocký hlas církve, který bude mluvit jazykem spravedlnosti, postaví se na stranu utlačovaných a zahanbí a odsoudí utlačovatele.
20. Těžkosti křesťanského světa při hledání duchovních a světonázorových řešení adekvátních hrozeb, které Rusko představuje, jsou částečně způsobeny tím, že i současné křesťanské přístupy prošly ve světovém společenství určitou ideologizací. Evangelijní věrnost pravdě, která se v situacích násilné konfrontace se zlem mění v Kristův meč (srov. Mt 10,34), ustoupila ideologii politické korektnosti, která vytváří iluzi možnosti pacifikace zla. Správné uznání, že absolutní pravda náleží pouze Bohu, se změnilo v past etického relativismu, který dokonce legitimizuje vědomě konstruované lži. Proto je tak důležité, aby křesťané kriticky reflektovali své dosavadní představy, aby v bludišti nových ideologií znovu objevili pravdu, a tím znovu získali schopnost „naslouchat jeho hlasu“ (J 18,37).
21. Současné výzvy, které vytváří doktrína „ruského světa“ a příklon k relativismu, vnášejí do lidského společenství velký duchovní a světonázorový zmatek, kvůli němuž mnozí lidé a dokonce i některé vlády ztrácejí schopnost rozlišovat mezi pravdou a lží, mezi dobrem a zlem. Tragédie současné války spočívá v tom, že je ohrožena důvěryhodnost samotného jazyka duchovních hodnot, protože Rusko a další autoritářské režimy tento jazyk používají k tomu, aby naklonily lidská srdce k hroznému hříchu: „Budou sice navenek ukazovat zbožnost, ale ve skutečnosti ji mít nebudou“ (2 Tim 3,5). Například pojem „duchovní boj“ získal v Rusku pokřivený význam a je zdiskreditován, protože duchovní konfrontace se zlem se stala jediným prostředkem spásy lidstva.
22. Ideologická manipulace doktrínou „ruského světa“ („russkij mir“) vede nejen ke škodám na úrovni vnímání světa, ale také ke škodám pastoračním. Tato doktrína, která zdánlivě hájí zájmy ruského národa a povyšuje jej nad ostatní národy, jej ve skutečnosti ponechává bez pastorační péče. Protože duše Rusů místo hlasu Božímu naslouchají hlasu pozemského vládce, stávají se bezmocnými před démony ruských dějin. V duchovním smyslu je tak stádo této církve ponecháno opuštěné.

III. Nenásilný odpor

23. Mnozí z prvních křesťanů si po vzoru Krista a podle učení jeho učedníků a apoštolů zvolili duchovní cestu, která se dnes označuje jako nenásilný odpor. Byli přesvědčeni, že Ježíšův příklad odpuštění a milosrdenství, jeho odmítnutí bránit svůj život fyzickým násilím, je etickou výzvou, která vylučuje učednictví, jež by souhlasilo s krveprolitím. Právě touto cestou se vydala dávná kyjevská knížata Boris a Gleb, kteří se odmítli účastnit dynastického boje a bránit se násilnými prostředky (srov. Mt 26,52). Za tento duchovní čin je kyjevská církev prohlásila za jednu z prvních světců kyjevské země.
24. Tato forma odporu proti agresi měla v dějinách různé podoby a způsoby praktického provedení. Zejména ve středověku se z kruhů, které si přály obnovu církve, ozývalo volání po návratu

k „předkonstantinovské“ abstinenci od všech forem sebeobranu zahrnující použití zbraní. Dnes jsou široce známá také nenásilná hnutí 20. století.

25. V Pastorální konstituci o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes* otcové II. vatikánského koncilu uvedli: „Vedeni tímž duchem, musíme pochválit ty, kteří se nechtějí domáhat svých práv násilím a uchylují se k obranným prostředkům, které mají po ruce i slabí, pokud se ovšem neporušují práva a povinnosti ostatních nebo společnosti.“⁶ Podobné myšlenky najdeme také v Katechismu katolické církve.⁷ Zatímco v Katechismu Ukrajinské řeckokatolické církve s názvem „Kristus je naše Pascha“ čteme: „Válka je zločinem proti životu, protože s sebou přináší utrpení a smrt, bolest a nespravedlnost. Válku nelze považovat za způsob řešení konfliktních otázek. K tomu existují jiné prostředky, které odpovídají lidské důstojnosti: mezinárodní právo, čestný dialog, solidarita mezi státy, diplomacie.“⁸ Proto církev od dob tohoto koncilu zdůrazňuje právo každého člověka na morální volbu a rozlišování ve vojenských okolnostech.
26. Zmíněná tradice nenásilného odporu se stala důležitou součástí duchovní zkušenosti lidstva, přesto ji nelze považovat za jedinou mající evangelijní legitimitu. Svätý Augustin správně poznamenal: „Kdyby křesťanství všechny války zavrhovalo, tím spíše by bylo řečeno v evangeliu vojákům, žádajícím radu o spásu, aby odhodili zbraně a vůbec opustili vojenský stav. Místo toho je jim řečeno: Nikoho neutiskujte, nikomu nekřivďte, ať vám stačí váš plat⁹ (srov. Lk 3,14). Jinými slovy, vojenská služba by měla být službou míru a spravedlnosti pro společné dobro.
27. Evangelium je mírumilovné a mírotvorné, ale ne pacifistické (v moderním slova smyslu). Nepopírá povinnost státu chránit život a svobodu svých občanů. Koneckonců, jak uvádí svätý apoštol Pavel, vládnoucí moc „nenosí nadarmo meč. Je to přece Boží služebnice, aby vykonávala Boží trest nad tím, kdo páchá zlo“ (Řím 13,4). Člověk má právo na spravedlivý proces, sebeobranu, nedotknutelnost svého zdraví a života, proto je úkolem státu zajistit všechny podmínky pro realizaci těchto práv. Proto Bůh dal státu moc zastavit násilí, chránit nevinné, udržovat mír a postavit zločince před soud. Proto existují mocenské struktury a ozbrojené síly. Je třeba rozlišovat mezi silou a násilím, protože ne každé použití síly je násilím. Stát se musí postarat o spravedlivý proces, protože jeho úkolem je zajistit nastolení spravedlnosti. Pokud stát vybízí lidi, aby dělali něco, co je v rozporu s jejich svědomím, měli bychom se řídit tím, co učí Písmo: „Více je třeba poslouchat Boha než lidi“ (Sk 5,29)¹⁰.
28. Je nesmírně důležité chápat Ježíšova slova o nastavování druhé tváře (Mt 5,39) a o lásce k nepřátelům (Mt 5,44) správně a v souvislostech. Můžeme odpouštět osobní urážky, ale nemáme právo mlčet, když jsme svědky násilí namířené proti jiným lidem. V Písmu navíc najdeme důkazy o tom, že utlačovaný nemlčel kvůli násilí páchanému na něm samém. Tak Ježíš řekl: „Proč mě biješ?“ (J 18,23), zatímco svätý Pavel varoval svého utlačovatele: „Bůh tebe bude bít, ty obílená stěno!“ (Sk 23,3). Odpuštění tedy neznamená tichý souhlas s jednáním pachatele a podřízení se zlu, ale jeho překonání Kristovou mocí. To jen ukazuje, že křesťan svěřuje obnovení spravedlnosti Bohu, neboť „Nezjednávejte si svoje právo sami, moji drazí, ale nechte Boha, aby on spravedlivě potrestal. Stojí totiž v Písmu: „Mně patří pomsta, já odplatím“, praví Pán“ (Řím 12,19).

⁶ Čl. 78.

⁷ Čl. 2306.

⁸ Čl. 989.

⁹ List 138 Marcelinovi, 15.

¹⁰ Srov. Kompendium katechismu katolické církve, 503.

29. Současní pacifisté, kteří vůbec neznají evangelijní základy objektivit Pravdy, často vidí mír jako výsledek pacifikace zla nebo kompromisu s ním. Svátý papež Jan Pavel II. však v roce 1979 v Irsku potvrdil, že mír je výsledkem dodržování „etických zásad“.¹¹ To plně odpovídá prorocké tradici: „Dílem spravedlnosti bude pokoj a ovocem práva bude klid a bezpečí navždy“ (Iz 32,17). V roce 1981 tentýž papež vyjádřil přesvědčení, že „války vznikají v důsledku invazí nebo v důsledku ideologického imperialismu, vykořisťování a jiných forem nespravedlnosti“.¹²
30. V zájmu dosažení zdánlivého míru jsou pacifisté často připraveni, ať už vědomě či nevědomě, zprostit narušitele míru odpovědnosti. Argumenty mohou být různé a někdy i vysoce morální, například snaha vyhnout se dalším lidským obětem. Právě tento argument často rezonuje v souvislosti s rozsáhlou ruskou agresí proti Ukrajině. Varováním pro tvůrce klamného míru by měla být slova apoštola Pavla: „Až budou (lidé) říkat: ‚Je pokoj a bezpečí‘, tu na ně znenadání přitrhne záhuba...“ (1 Sol 5,3). Protože agresor dochází k závěru, že jeho násilí se stává jeho legitimním právem, snaží se všemi způsoby dosáhnout uznání tohoto „práva na zločin“ v podobě legitimizace geopolitických zájmů a jejich ospravedlnění. Absence adekvátního odsouzení a reakce na takové činy ze strany mezinárodního společenství a církevních představitelů vytváří iluzi úspěchu takového modelu chování celého státu, který [model] nejenže nenachází spravedlivou protireakci, ale navíc se rychle šíří jako legitimní model mezinárodních vztahů. Síla mezinárodního práva je nahrazena slepým právem silnějšího. Místo respektu k důstojnosti a nedotknutelnosti suverenity subjektů mezinárodního práva se prosazují výlučná a zvláštní „práva“ moderních světových mocností, jež se v mezinárodních vztazích prezentují jako ty, které mohou mít právo „patronátu“ nad jinými suverénními státy nebo přímo prohlásit ztrátu práva na existenci určitého státu a obyvatelstva. To podkopává důvěru v mezinárodní právo a jakoukoli mezinárodní mírovou dohodu, která je na něm založena. Mezinárodní spolupráce a vzájemná důvěra se rozpadá, svět začíná zbrojit a propadá se stále hlouběji do atmosféry strachu, vzájemného vyhrožování a ultimát. Tento způsob utváření vztahů mezi státy v dnešní době, kdy je suverenity subjektů mezinárodního práva obětována ve jménu uspokojení nároků některé světové velmoci, velmi připomíná mezinárodní atmosféru v Evropě a ve světě před začátkem druhé světové války. Agresor se totiž opět cítí beztrestný a hraje si s tímto strachem. Zkušenost se současnou agresí Ruska proto ukazuje, že hesla o míru, která hlásají někteří pacifisté, postrádají zásady a povzbuzují agresora k dalšímu násilí. V tomto historickém kontextu zmiňujeme prorocké gesto Ukrajiny, která před třiceti lety odmítla vlastnit jaderné zbraně a důvěrovala signatářům Budapešťského memoranda, mezinárodní dohody podepsané 5. prosince 1994 mezi Ukrajinou, Ruskem, Velkou Británií a Spojenými státy. Tato dohoda na bezpečnostních zárukách pro Ukrajinu v souvislosti se získáním statusu země bez jaderných zbraní je vyjádřením důvěry křesťanského lidu v sílu mezinárodního práva a projevem jeho národních snah o spravedlivou bezpečnost a mír. Toto gesto si dnes zaslouží zvláštní pozornost a zamyšlení.
31. Mezi hlavní důvody současného příklonu k myšlenkám pacifismu patří stále se zvyšující nebezpečí války s použitím jaderných zbraní. Často místo prohlášení o nepřipustnosti takové války a hledání způsobů, jak od ní zcela upustit, dnes slyšíme teorie o „hranicích oprávněné sebeobrany“ nejaderných států a o „oprávněné kapitulaci“, která má zabránit případným obětem. Lze se jim však skutečně vyhnout složením zbraní před agresorem? Tato otázka vyvstala akutně v souvislosti s ruskou agresí proti Ukrajině a odpověď na ni musí dát celé mezinárodní společenství. Kdyby bylo Rusko, které je jaderným státem, hypoteticky zbaveno odpovědnosti za zločinné porušení mezinárodního práva a útok na suverénní stát, jen by to urychlilo nárůst počtu jaderných států na planetě. Po zahájení rozsáhlé ruské agrese proti Ukrajině nyní nejaderné

¹¹ Homilie při mši svaté v Drogheda 29. září 1979, 8.

¹² Promluva u příležitosti Světového dne míru 1. ledna 1981, 8.

státy pociťují jako nikdy předtím svou naprostou zranitelnost vůči majitelům smrtících hlav. Vezmeme-li v úvahu ruské obléhání a bombardování ukrajinských jaderných elektráren, je situace ještě chmurnější. Jak lze dnes hovořit o mezinárodní bezpečnosti, když stát, který je členem Rady bezpečnosti OSN a vlastní jeden z největších jaderných arzenálů na planetě, za účelem dosažení svých agresivních cílů tuto bezpečnost sám ohrožuje a uchyluje se k nehoráznému jadernému vydírání mezinárodního společenství? Prorok Micheáš o takovém brutálním chování napsal: „Zatouží po polích, a uloupí je, zatouží po domech, a vezmou si je. Utlačují muže i jeho rodinu, majitele i jeho majetek“ (Mich 2,2).

32. Dodržování Desatera je nezbytným předpokladem spravedlivé společnosti, zatímco válka je brutálním porušením Božích přikázání. Jak zdůrazňuje výše zmíněná konstituce *Gaudium et spes*, „Každá válečná akce, směřující bezohledně k zničení celých měst nebo rozsáhlých území i s jejich obyvateli, je zločin proti Bohu i proti člověku, který je třeba s rozhodností a bez váhání odsoudit.“¹³ Může lidské společenství nechat bez odsouzení a odpovědnosti genocidu Ukrajinců, kterou provedla ruská armáda v Buči, Borodjance, Irpiňi, Mariupolu a na mnoha dalších okupovaných územích Ukrajiny? Kdo se zastane obětí a jejich rodin? Současnou výzvu Ukrajinců mezinárodnímu společenství k obnovení spravedlnosti církev plně podporuje, neboť se vždy rozhodovala a rozhoduje ve prospěch utlačovaných. V tom spočívá podstata jejího mandátu, který obdržela od našeho Pána Ježíše Krista, a její ochrana před nespravedlností, která nepřichází sama: „Hle, hříšník počal nepravost, obtěžkán je zlobou a rodí úklad“ (Ž 7,15).

IV. Obranná válka a legitimní obrana

33. Od dob svatého Ambrože Milánského (340-397) a svatého Augustina (354-430) se církev s ohledem na reálné okolnosti hříšného světa, v němž žijeme, řídí pravidlem, které je dnes známé jako teorie spravedlivé války. Tento přístup vylučoval jakoukoli nevyprovokovanou agresi a jakékoli nevyprovokované použití síly a obsahoval také pravidla pro vedení války.
34. V průběhu dějin se nad těmito zásadami zamýšlelo mnoho křesťanských myslitelů. Jasná přítomnost zla v dějinách vedla k pochopení, že ochrana bližního a vlastního života zahrnuje i nutnost bránit se ozbrojené agresi. Ctihodný metropolita Andrej Šeptyckyj v úvahách o zkušenosti z první světové války hovořil o právu lidí na sebeobranu a „legitimní obranu své země, rodiny a domova“.¹⁴ A aby se obrana nezměnila v násilí a splňovala kritéria přiměřenosti takové sebeobrany, byly vypracovány určité zásady spravedlivé obranné války nebo, jak dnes říkáme, zásady nutné obrany. Vědeckotechnický pokrok, který vedl k vývoji nových a nebezpečnějších zbraní, a tedy i nových hrozeb, a vznik nových forem společenského uspořádání nemohly neovlivnit vývoj teorie pojetí spravedlnosti ve válce. Proces přehodnocování některých jejích aspektů byl zvláště živý po skončení druhé světové války. Papež Pius XII. (1939-1958) považoval obranné války za spravedlivé a zdůrazňoval, že ostatní národy mají povinnost neopouštět napadenou zemi v nouzi. Otcové II. vatikánského koncilu v konstituci *Gaudium et spes* potvrdili, že „dokud bude hrozit nebezpečí války a nebude existovat příslušná mezinárodní autorita vybavená dostatečnými mocenskými prostředky, dotud se nebude moci upřít vládám právo na spravedlivou obranu, ovšem po vyčerpání všech prostředků mírového vyjednávání“.¹⁵
35. Po druhé světové válce a vzniku Organizace spojených národů (OSN) přestalo mezinárodní právo počítat s pojmem „spravedlivá válka“ a přešlo k úplnému zákazu války. Podle Charty OSN je použití ozbrojené síly proti územní celistvosti nebo politické nezávislosti kteréhokoli státu

¹³ *Gaudium et spes*, 80.

¹⁴ Pastorační list kněžím a věřícím „O pokání a častém přijímání“, Lvov 5. února 1939.

¹⁵ *Gaudium et spes*, 79.

uznáno za nezákonné a je konstatováno, že všechny spory mezi státy musí být řešeny mírovými prostředky tak, aby nebyl ohrožen mezinárodní mír a bezpečnost ani spravedlnost.¹⁶ Následně bylo v Rezoluci č. 3314 (XXIX) „Definice agrese“ přijaté Valným shromážděním OSN dne 14. prosince 1974 konstatováno, že žádný politický, hospodářský, vojenský nebo jiný důvod nemůže ospravedlnit akt agrese.¹⁷

36. Použití síly je povoleno pouze na základě rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN, pokud je to nezbytné k udržení nebo obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti nebo v případě legitimní obrany proti ozbrojenému útoku. Charta OSN proto uvádí, že právo na individuální nebo kolektivní sebeobranu proti ozbrojenému útoku je nezadatelné a samotná Charta toto nezadatelné právo nijak neomezuje.¹⁸
37. Svatý papež Jan XXIII. se snažil přesunout těžiště diskuse o otázkách války a míru na budování míru, přesto nepopíral právo národů na sebeobranu v případě nevyprovokovaného útoku¹⁹. Církev se tak distancovala od praxe naivního pacifismu, který se často mění v morální slepotu při rozlišování dobra a zla. Svatý papež Pavel VI. navíc varoval před „zákeřností čistě taktického pacifismu, který ohlušuje nepřítele, jenž má být poražen, a zabíjí v duších pochopení pro spravedlnost, povinnost a oběť“.²⁰
38. Katolická církev učí, že ozbrojená legitimní obrana proti nespravedlivému agresorovi, stejně jako válka obecně, je vždy krajním a posledním prostředkem, k němuž se může strana vystavená nebezpečí uchýlit. To je zdůrazněno v Katechismu Ukrajinské řeckokatolické církve „Kristus je naše Pascha“: „Použití vojenské síly může být povoleno pouze v případech krajní nutnosti jako prostředek legitimní obrany a křesťanský bojovník je vždy obráncem míru.“²¹ A Katechismus katolické církve uvádí prvky spravedlivé obranné války: „Přísně se musí zvážit striktní podmínky, které ospravedlňují oprávněnou obranu vojenskou mocí. Takové rozhodnutí je pro svou závažnost podrobena přísným podmínkám mravní oprávněnosti. Je třeba, aby škoda způsobená národu nebo společenství národů útočником byla trvalá, těžká a jistá; aby se všechny jiné prostředky, jak tomu zabránit, ukázaly neproveditelné nebo neúčinné; aby byly odůvodněné vyhlídky na úspěch; aby použití zbraní nevyvolalo mnohem těžší zla a zmatky než zlo, které je třeba odstranit“²², tedy když jednání, arbitráž, kompromis a jiné cesty selhaly. Člověk jako myslící bytost je povinen, kdykoli je to možné, rozhodovat se spíše podle zdravého rozumu a na základě zákonů než na základě použití síly. Aby byla právní ochrana spravedlivá, je třeba mít na paměti bezpečnost civilních osob. Tato obrana má vždy jasně vymezený cíl – spravedlivý mír, a nikoli úplné zničení obyvatelstva, hospodářství nebo politických institucí nepřítele. K dosažení spravedlivého míru je třeba použít omezené a přiměřené prostředky, zbraně a síla musí být omezeny na definovanou nezbytnost k odražení agrese a zastavení budoucích útoků.
39. Svatý otec František v encyklice *Fratelli tutti* varuje před „příliš širokou interpretací“ práva na legitimní obranu, kterou by někteří mohli využít pro „preventivní“ útoky nebo akce, které přinášejí více zla než ty, které mají být odstraněny. Dále dodal, že „je dnes velmi nesnadné dovolávat se rozumových kritérií vypracovaných v dřívějších staletích a mluvit

¹⁶ Srov. Charta OSN, čl. 2, odst. 3 a 4.

¹⁷ Srov. Tamtéž, čl. 5, odst. 1.

¹⁸ Srov. Tamtéž, čl. 51.

¹⁹ Srov. Encyklika o nastolení všeobecného míru v pravdě *Pacem in terris* 11. dubna 1963.

²⁰ Promluva u příležitosti Světového dne míru 1. ledna 1981.

²¹ Čl. 990.

²² Čl. 2309.

o možnosti „spravedlivé války“.²³ To je správný postřeh, uvážíme-li, jak ruská propaganda ospravedlňuje agresi proti Ukrajině. Neukazuje však taková manipulace ze strany Ruska na potřebu vypracovat jasnější a přesnější kritéria legitimní obrany, která by znemožnila agresorovi předstírat, že je obětí?

40. Ve světle učení katolické církve vykonávají bezpečnostní a obranné síly Ukrajiny legitimní obranu státu a lidu. Dnes nechybí důkazy o tom, že Rusko nebylo v žádném případě ochotno řešit své spory s Ukrajinou u jednacího stolu jako s rovnocenným partnerem s vlastní nezávislostí a samostatným rozhodováním. Agresorská země odmítá samotné právo na existenci ukrajinského lidu a jeho státu jako subjektu mezinárodního práva a odmítá možnost dialogu a dohod s nezávislou Ukrajinou. Není možné „vést dialog s někým, kdo neexistuje“, opakuje neustále ruská propaganda. Podle nejnovější výše zmíněné ruské rašistické ideologie musí být „ukrajinská otázka“ jednou provždy vyřešena úplným zničením všeho ukrajinského. Počínaje rokem 2014 provádělo Rusko nevyprovokované akty agrese proti Ukrajině, nejprve okupací Krymského poloostrova a poté zahájením zástupné války v Donbasu. V roce 2022 provedlo rozsáhlou invazi a za použití široké škály zbraní nemilosrdně ničilo civilní infrastrukturu, terorizovalo a zabíjelo civilisty. Proti ukrajinské armádě stojí mimořádně silná vojenská mašinérie, která používá celou škálu moderních zbraní a navíc pravidelně vyhrožuje jaderným útokem proti nejaderné zemi, jejíž bezpečnost a územní celistvost zaručila podpisem Budapešťského memoranda v roce 1994.

V. Neutralita v době války

41. Neutralita může být skutečně výsledkem pečlivého posouzení a analýzy. Existují situace, kdy určitá země nechce prohlubovat konflikt kvůli své silné angažovanosti v něm nebo se chce stát prostředníkem mezi stranami konfliktu. Taková neutralita má však svá skrytá rizika: existuje hranice, za níž se takový postoj začíná zpronevěřovat svým hodnotám a zásadám a nahrává tak nečestným. Pokud je neutralita zapříčiněna lhostejností, zbabělostí nebo předpojatým či utilitárním postojem, stává se morálně špatnou volbou, a nikoli projevem hlubokého pochopení příčin a důsledků sporu (srov. Př 24,11-12; Mt 12,30; Jk 4,17; Zj 3,15-16).

42. S ohledem na tyto situace papež Pius XII. ve svém vánočním poselství z roku 1948 potvrdil, že v případě nespravedlivé agrese „solidarita rodiny národů zapovídá ostatním chovat se jako pouhý divák v postoji netečné neutrality“, a dodal, že není možné posoudit škody, „které již v minulosti způsobila taková lhostejnost k útočné válce“, a že takový postoj „nepřinesl nic jiného než povzbuzení původců a podněcovatelů agrese“.²⁴

43. V době války je třeba k neutralitě přistupovat s hlubokým pochopením etických a morálních aspektů. Může existovat legitimní snaha zabránit dalšímu krveprolití nebo usnadnit diplomatické řešení konfliktu. Neutralita by však neměla sahat tak daleko, aby se stala pasivním schvalováním nespravedlnosti a zločinu, neboť existuje morální imperativ bránit se proti nespravedlivé agresi vůči kterékoli zemi a bránit hodnoty, na nichž je založeno mezinárodní společenství. Poučení z historie, které zdůraznil papež Pius XII., nám tvrdě připomíná, že lhostejnost k aktům agrese může mít dalekosáhlé důsledky. Národy jsou povinny posoudit hranice své politické neutrality, která se nesmí stát morální, jinak se změní ve zradu základních hodnot a principů. V těchto kritických chvílích musí mezinárodní společenství překonat pouhou lhostejnost a aktivně pracovat pro spravedlnost, mír a zachování lidské důstojnosti.

²³ *Fratelli tutti*, 258.

²⁴ Radioposelství věřícím u příležitosti Vánoc 24. prosince 1948.

44. Ruská agrese proti Ukrajině není bojem o sporné území: je to útok na mezinárodní právo a zločin proti míru. Současná válka v Evropě je konfliktem o totožnost s nulovým součtem, neboť Ukrajinci usilují o zachování své státní nezávislosti a práva být Ukrajinci a Rusové se snaží Ukrajince zbavit práva na jejich existenci jako Ukrajinců a obnovit své impérium. A zvěrstva ruské armády vůči civilnímu obyvatelstvu, která sleduje celý svět téměř v přímém přenosu, jsou brutální urážkou lidské důstojnosti a zločinem na úrovni genocidy. Snaha o zdánlivou neutralitu v takové situaci je zradou hodnot respektu k mezinárodnímu právu, spravedlnosti a lidské důstojnosti. Je to postoj založený spíše na zájmech než na zásadách.
45. Umělá a formální neutralita svádí mnohé k symetrickému výkladu obou stran jako politicky a morálně rovnocenných, přičemž ignoruje skutečné příčiny této války a její okolnosti, a z tohoto důvodu je odsouzena k etické porážce. Tato porážka je dána i tím, že rusko-ukrajinská válka se radikálně liší od tradičních vojenských konfliktů. V této situaci není možné zachovat morální neutralitu, ale je třeba se rozhodnout ve prospěch hodnot: „Nemůžete sloužit Bohu i mamonu“ (Mt 6,24).
46. Ve světě jistě existují země, které s ohledem na určitý průběh historických událostí nebo specifika své role v mezinárodním společenství vyhlásí trvalou neutralitu v případě jakéhokoli ozbrojeného konfliktu, a tak se neustále řídí zásadami, k nimž je tento status zavazuje. Mezi těmito státy zaujímá zvláštní místo Svatý stolec, jehož pozitivní neutralita spočívá v tom, že se neomezuje na pozorování, ale snaží se podporovat dialog mezi stranami konfliktu. Ve službě věci míru a mezinárodní spolupráce Apoštolského stolce je třeba rozlišovat dva druhy neutrality: diplomatickou a morální. V činnosti Svatého stolce však morální neutralitu vůbec nevidíme. Například v případě nespravedlivé agrese Ruska proti naší vlasti jasně rozlišuje mezi agresorem a obětí jeho útoku a vždy podporuje toho, kdo se stal touto obětí – ukrajinský lid.
47. V současné době tisíciletá tradice role římského biskupa jako nejvyššího arbitra křesťanského světa, tedy pozice „super partes“ ve válečném stavu, dává a umožňuje Vatikánu hrát důležitou, někdy rozhodující roli při řešení řady konfliktních situací po celém světě, stejně jako při usnadňování vytváření možností výměny zajatců a zmírňování utrpení civilního obyvatelstva.
48. Význam tohoto zprostředkování nelze docenit ani v podmínkách současné ruské agrese proti Ukrajině. Mnohé matky a manželky s vděčností vzpomínají na roli Svatého otce při osvobození zajatých vojáků nebo deportovaných dětí. Tyto skutečnosti nabývají na významu zejména tehdy, když se diplomatické zprostředkovatelské úsilí římského biskupa harmonicky spojí s jazykem víry, který má odvahu nazývat zlo zlem a tímto slovem pravdy léčit lidské rány, jak se to stalo například 8. ledna 2024 při setkání papeže Františka s diplomatickým sborem akreditovaným u Svatého stolce. Při té příležitosti papež připomněl, že to bylo Rusko, kdo zahájil agresivní válku proti Ukrajině, a zdůraznil, že válečné zločiny vyžadují odpovídající reakci mezinárodního společenství²⁵.

VI. Cílem legitimní ochrany je spravedlivý mír

49. Tímto poselstvím se obracíme na všechny lidi dobré vůle a chceme zdůraznit, že je naší křesťanskou a občanskou povinností chránit životy bližních, zejména dětí, žen a starých lidí, tím nejodvážnějším a nejradikálnějším způsobem, a to tak, že se chopíme zbraně a jsme připraveni

²⁵ Srov. Promluva Svatého otce k diplomatům akreditovaným u Svatého stolce, Vatikán 8. ledna 2024.

položít za ně vlastní život, jak učil Ježíš: „Nikdo nemá větší lásku než ten, kdo za své přátele položí svůj život“ (J 15,13). Ocitli jsme se v situaci, kdy musíme bránit lidi před nelidskostí.

50. V křesťanské etice znamená spravedlivý mír mnohem víc než pouhé vítězství nad agresí. Etika spravedlivé války, která převládá v křesťanském chápání problematiky války a míru, se vyvinula ve středověku, kdy církev uplatňovala pojem spravedlnosti: neustálou snahu zaručit všem to, co jim náleží. Tento koncept se stal základem moderního mezinárodního práva, v němž znamená právo národů na nezávislost. Kořeny chápání spravedlnosti lze nalézt v Bibli, zde znamená úplný a spravedlivý vztah, který je vyjádřen hebrejským slovem „tzaddyk“ a řeckým „δικαιοσύνη“. Tato spravedlnost je v souladu s právy a zákonem, ale je širší, protože zahrnuje také ctnosti, jako je dar a milosrdenství. Svého apogea dosahuje v Božím smíření světa se sebou samým skrze kříž a vzkříšení, které apoštol Pavel nazývá Boží spravedlností (srov. Řím 3,21-26; 2 Sol 1,6).
51. Ukrajinci si samozřejmě přejí, aby válka co nejdříve skončila a nastal dlouho vytoužený mír. Svatí Augustin a Tomáš Akvinský věřili, že koncem spravedlivé války je následný spravedlivý mír. Papež Pavel VI. tuto myšlenku zopakoval na Světový den míru v roce 1972.²⁶ Konec války však nelze považovat za skutečný mír, pokud znamená konec Ukrajiny.
52. Cílem legitimní obrany vlastního národa a jeho vlády je zajištění spravedlivého míru pro všechny strany, proto jsou nepřijatelné pomsta, dobývání, ekonomické výhody a podrobení. Spravedlivým mírem nemůže být ani „pacifikace“ agresora, ani takzvaný „minimální mír“, který předpokládá uznání území okupovaných agresorem. Spravedlivý mír musí být trvalý a neporušitelný, s obnovením zásad mezinárodního práva. Takový mír zahrnuje nejen vítězství nad agresorem a obnovení územní celistvosti Ukrajiny, ale také opatření k obnovení řádných vztahů mezi Ukrajinou a Ruskem a k zahojení ran způsobených válkou, mezi něž patří: odhalení pravdy a určení pachatelů, soudní procesy před mezinárodními trestními soudy, odškodnění, politické omluvy a odpuštění, památníky, nové ústavy a fóra pro místní usmíření.
53. V zájmu dosažení spravedlivého míru na Ukrajině by křesťanské církve, mezinárodní organizace a politické instituce měly usilovat o vedení mimořádně jasné rétoriky odsuzující ruskou vojenskou agresi a akty genocidy vůči Ukrajině, jakož i o zahájení trestního stíhání válečných zločinců. Nepotrestané zlo nadále působí ještě více škod.
54. Četné oběti, které Rusko zanechalo na Ukrajině v průběhu dějin, zejména ve 20. století, jakož i po rozsáhlé invazi z 24. února 2022, by měly být středem pozornosti světového společenství, aby bylo možné tyto probíhající zločiny řádně posoudit.
55. Ruská agrese na Ukrajině donutila svět zažít nové zkušenosti a traumata, podobná těm, která lidstvo utrpělo během druhé světové války. Hruzná důsledky této ruské invaze je třeba nyní překonat a vzít je v úvahu při práci na posílení bezpečnostní struktury Ukrajiny a světa. Základem této komplexní a udržitelné bezpečnostní struktury by měly být principy spravedlivého míru a k tomuto cíli by mělo směřovat úsilí států, mezinárodních organizací a křesťanských církví.

²⁶ Srov. Promluva u příležitosti Světového dne míru „Chceš-li mír, pracuj pro spravedlnost“ 1. ledna 1972.

Závěr

56. „Je čas k házení kamenů i čas k jejich sbírání,“ říká Kazatel (Kaz 3,5) a naše doba to potvrzuje. Současný režim v Rusku donedávna iniciativně rozbíjel mezinárodní bezpečnostní strukturu, aby přerozdělil rovnováhu ve světě a nastolil svá vlastní pravidla. Mezinárodní instituce a mechanismy, které tento řád podporovaly, nyní ukazují svou bezmocnost tváří v tvář útoku ničitelů tohoto řádu.
57. To je nejen šokem pro světové společenství, ale také výzvou pro Kristovu církev. Protože její učení, které z iniciativy evropských křesťanských demokratů zahájilo budování mírové civilizace, jež se stala paradigmatem na půl století, z velké části ustoupilo do pozadí. Dnes je důležité si uvědomit, že evangelium není pouhým souborem předpisů, na nichž je založeno křesťanské učení, ale Božím slovem, které nás povzbuzuje k věčné obnově našeho ducha a k přehodnocení reality tohoto světa.
58. Sám Kazatel nám připomíná, že je: „čas k mlčení i čas k mluvení“ (srov. Kaz 3,7). Je tedy čas, kdy církev mluví pastýřským hlasem a naplňuje Pánovo přikázání: „Pas moje ovce!“ (J 21,16-17). Je čas, kdy církev mluví hlasem učitele a dává pokyny: „Jděte tedy a získejte za učedníky všechny národy“ (Mt 28,19). A je čas, kdy církev musí mluvit svým prorockým hlasem a nabízet nemocným paprsek naděje, jak lze zlo překonat: „Oni nad ním zvítězili Beránkovou krví a slovem svého svědectví, protože nemilovali svůj život natolik, že by se zalekli smrti“ (Zj 12,11). My, křesťané, se musíme hodně modlit, aby se prorocký hlas Kristovy církve stal přesvědčivým.
59. Ukrajina se stala centrem globálních změn a dnes čelí strašlivým zkouškám. Zlo je skutečné, viděli jsme jeho tvář. Hlasy nevinných lidí zavražděných a krutě mučených, brutálně znásilňovaných a deportovaných proti jejich vůli křičí ke svědomí celého světa. Ukrajinci nezpochybňují význam racionálního posuzování hrozeb a pečlivého zkoumání politických kroků. Stejně důležité je však zachovat si schopnost nahlížet na současné události očima obětí.
60. Svět nedokázal zastavit moskevského tyrana a varovat ho, že „usadí se u brány (tvého srdce) hřích, k tobě se bude chtít přimknout, ale ty ho musíš ovládnout! (Gn 4,7). Dnes, kdy se genocida odehrává *online*, nastal čas říci tomuto tyranovi otevřeně, že na sebe přivolal kletbu z nebes a odsoudil se k tomu, že bude „na zemi psancem a štvancem“ (srov. Gn 4,12, ČEP).
61. Jak by se v dnešní době měli zachovat křesťané po celém světě? Především je třeba si uvědomit globálnost současného ohrožení a potvrdit a rozvinout platnost spravedlivého mezinárodního práva. Přesvědčení části mezinárodní společnosti, že tato válka je pouhým lokálním konfliktem mezi dvěma národy, a že se tedy vyřešením jejich sporů můžeme vrátit k běžnému životu, je mylné. Dnes jsou ohroženy všechny základy lidské civilizace.
62. Rusko k dosažení svých imperialistických a misantropických cílů již řadu let používá jako nástroj takzvanou hybridní válku, jejímiž prvky jsou: vytvoření ekonomické závislosti v určitých zemích, informační válka prostřednictvím šíření propagandy a *fake news*, uplácení vedoucích představitelů mezinárodních organizací a politiků, vyhrožování a ničení vlastních občanů-disidentů, kterým se podařilo emigrovat do jiných zemí a tak dále. Cílem Ruska je vytvářet hrozby a chaos, aby následně anektovalo území jiných zemí nebo jim nabídlo svou „pomoc“ k získání kontroly nad nimi. Taková prohnaná a destruktivní politika vyžaduje od mezinárodního společenství rychlé rozpoznání globálních hrozeb a jasné morální zhodnocení ze strany církve.

63. Zahájením hybridní války proti Ukrajině Rusko ve skutečnosti konfrontovalo celý civilizovaný svět. Rozvrátilo jej natolik, že mnoho lidí přestalo rozlišovat pravdu a lež, a tudíž i dobro a zlo. Před našima očima se odehrává strašlivá záměna: to, co je zlé, je oděno do roucha dobra, a to, co je dobré, je označeno za zlo. V takto pokřiveném světě se nelze vyhnout válkám ani je zastavit. Nejasná slovní prohlášení a nejednoznačný politický jazyk budou bezmocné a diplomatická neutralita bez jasných důvodů a referenčních bodů se postupně změní v morální relativismus nebo dokonce slabost, která již dnes brání mnoha politikům v civilizovaném světě uznat agresi ruských vojsk na Ukrajině za genocidu ukrajinského lidu, protože by to vyžadovalo jejich zásah. V současné době mnozí křesťané patřící k postmoderní generaci v západním světě genocidu ukrajinského lidu prostě nevidí a neslyší nářek obětí, ale aby neztratili tvář, nadále vyjadřují své znepokojení a hluboké rozrušení.
64. To vše lze překonat pouze jasným a jednoznačným hlásáním pravdy evangelia. Pokud současné lidstvo, lidstvo „věku postpravdy“, neuzná objektivní pravdu, postupně se změní ve „svět postspravedlnosti“. Nebude-li rozvíjet a podporovat sociální spravedlnost založenou na základních principech lidské důstojnosti, posvátnosti a nedotknutelnosti lidského života, společného dobra a solidarity, pak se ocitneme ve společnosti, v níž je *koncept práva* nahrazen *konceptem zájmů* jednotlivců nebo zločineckých skupin, právo silnějšího převažuje nad svrchovaností práva, zákon není pro všechny stejný a zásady mezinárodního práva a celistvost státní suverenity padají za oběť geopolitickým a ekonomickým zájmům mocenských center současného světa.
65. Hlas věčné evangelijní pravdy, její zhmotnění v sociálních a mezinárodních vztazích, má jedinečnou historii v tradici kyjevské církve a v naší tisícileté tradici budování státu. Tato věčná Pravda a Spravedlnost se odráží ve světle naší svaté Sofie – Boží Moudrosti, neměnné matrice rozvoje ukrajinského národa a vlasti, a je přesně formulována jako referenční bod pro společenské a mezinárodní vztahy v tisíc let starém hesle „Nedovolte mocným zničit člověka!“ z věčného „Poučení“ kyjevského velkoknížete Vladimíra II. Monomacha (1053-1125). „Nedovolte mocným zničit člověka!“ je připomínkou kyjevské církve pro svědomí současného křesťana a jeho vizi rozvoje sociálního učení církve o spravedlnosti a míru v moderním světě. „Nedovolte mocným zničit člověka!“ je výzvou trpící Ukrajiny světovému společenství, aby hlásalo objektivní hodnoty spravedlivé sociální struktury a mezinárodní spolupráce.
66. Ctihodný metropolita Andrej Šeptyckyj v době běsnění druhé světové války vyzýval na arcibiskupských synodách k novému chápání Božích přikázání jako cesty k uskutečnění životně důležitých principů pravdy Božího zákona při budování spravedlivé společnosti. Jedině obnovením legislativní aplikace Desatera lze totiž doufat v obnovení Božího míru. Bez toho se může ukázat, že další hrozba pro lidstvo je tou poslední.²⁷ Tento apel je obzvláště aktuální v souvislosti s dosavadní ruskou agresí.
67. „Ježíš Kristus je stejný včera i dnes i navěky“ (Žid 13,8). Pán touží po tom, aby se jeho učedníci i nyní, stejně jako na počátku křesťanství, odvážně drželi pravdy, aby nezavírali oči před strašlivou nespravedlností, hledající finanční zisk a zajištění klidu. Ježíšův život, jeho učení a skutky jsou pro nás příkladem a světlem milosti, jak být pravými lidmi, kteří byli stvořeni k obrazu Božímu a jeho podobě a kteří jsou nositeli mírotvorné síly Ducha Svatého. Vydávají svědectví o jeho moudré a spravedlivé vládě ve světě. Tento příklad je tak čistý a srozumitelný, že jej nelze nahradit žádnou diplomacií ani kontingentní politikou, která by nebrala v úvahu důstojnost a práva jednotlivců a každého národa.

²⁷ Srov. Akta Archieparchální synody ve Lvově v letech 1940-1943 pod vedením metropolity Andreje Šeptyckého, Winnipeg, 1984.

Kéž na vás sestoupí Boží požehnání!

Jménem biskupské synody
Ukrajinské řeckokatolické církve
na Ukrajině

† **SVIATOSLAV**

Dáno v Kyjevě,
v patriarchální katedrále Kristova Vzkříšení,
v den památky svatého Konstantina, filozofa,
mnišského jména Cyril, apoštola Slovanů,
sv. Aussentia, kněze a archimandrity,
svatého Marona, poustevníka
14. února 2024 A.D.